

באכילת המצה לתיאבון. (6)

ואפילו עני שבישראל, (7) לא יאכל בליל פסח עד שיסב על מטה ליד השלחן (8) כדרך בני חורין, זכר לחירות.

ולא יפחתו לו גבאי צדקה, המפרנסין את העניים, מליתן לו ארבע כופות של יין. (9)

שתיקנו חכמים לשתות בליל הסדר [כנגד

6. בפירוש הגדה של פסח לרש"י מפרש עפ"י משנתנו דברי ההגדה "כל דכפין ייתי וייכול" דהיינו מי שהרעוב עצמו בערב פסח שלא לאכול יבא ויאכל מצה.

7. החידוש הוא דסלקא דעתך דהסיבת עני לא שמיה הסיבה שהרי אין לו כרים וכסתות אלא ספסל ואין זה דרך חירות.

ויש מפרשים דקאי אדלעיל שלא יאכל עד שתחשך ואפילו עני שבישראל שלא אכל כמה ימים אפ"ה לא יאכל עד שתחשך. תוד"ה ואפילו.

ויש שפירשו עפ"י הגמרא בריש מסכת ברכות שהעני נכנס לאכול פתו מבעוד יום משום שאין לו נר להדליק בסעודתו וקמ"ל תנא דמתניתין שבליל פסח גם העני לא יאכל עד שתחשך. הובא בתוס' רעק"א על משניות.

ויש שפירשו עפ"י הגמרא מגילה [ז ב] שהעני אף שהוא אוכל הוא נשאר רעב והוא אמינא שמותר לו לאכול סמוך למנחה שהרי גם כך הוא יאכל מצה לתיאבון קמ"ל דאסור. רש"ש.

8. רש"י והרשב"ם. ובכתבי הגר"ח העיר דלכאורה מה ענין שלחן אצל הסיבה אלא על כרחך שזהו חלק מההסיבה דרך חירות שיהיה דוקא על השלחן אבל אם יסב על המטה בלא שלחן לא הוי הסיבה, ולפי"ז ביאר כוונת הגר"א בשו"ע או"ח סי' תע"ב ס"ב שצריך לסדר שלחנו יפה בכלים נאים שזהו בכלל דרך חירות שכיון שהשלחן הוא חלק מההסיבה צריך לנאותו שזהו הידור במצות ההסיבה.

9. כתבו התוס' דמלשון זה משמע שרק לעני עצמו נותנים ארבע כוסות ולא לבניו וב"ב והוא מוציא את כולם בכוס שלו והוסיפו דסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש של כל השנה שאחד מוציא את כולם. תוד"ה לא יפחתו.

והגר"ח תמה על דברי התוס' אלו דמאי ענין ארבע כוסות לקידוש דכל השנה. דהתם המצוה היא הברכה וזהו עיקר הקידוש, ויוצאים בשומע כעונה. אבל בארבע כוסות הלא עיקר המצוה היא השתייה של הארבע כוסות ומאי שייך להוציא בזה.

והוכיח הגר"ח מזה דסבירא ליה להתוס' דגם בארבע כוסות אין עיקר המצוה בשתיית הכוסות אלא בהברכות שעל הכוסות והוי ממש דוגמת קידוש של כל השנה. דהיינו שבלילה זה תיקנו לומר קידוש, והגדה, וברכת המזון, והלל כל אחד על כוס. ולכן דינם כמו קידוש שאחד מקדש וכולם יוצאים בשמיעה וכאילו הם עצמם קידשו על הכוס, כך גם ביתר הכוסות הרי כאילו הם עצמם אמרו הגדה וברכת המזון והלל על הכוס ואין צריכים כולם לשתות אלא די בשתיית אחד מהם. הובא בחידושי מרן רי"ז הלוי הל' חמץ ומצה.

ושוב כתבו התוס' דשמא גם בקידוש צריך כוס לכל אחד והביאו ראיות לכאן ולכאן.

והחזו"א מבאר צדדי הספק בתוספות אם על ידי שומע כעונה מתייחס גם הכוס אל השומעים משום דדיבור המשמיע וכל תנאי המצוה הוי כדידיה של השומע, או שרק הדיבור בעצמו מתייחס לשומע ונמצא שחסר עדיין כוס ולכן צריך שיהא כוס לכל אחד. חזו"א או"ח סי' כ"ט סק"ג.